

Nâng cao kiến thức nhà đầu tư để thúc đẩy minh bạch thông tin trên thị trường chứng khoán

Hồ Đắc Nghĩa

Trường Đại học Công nghệ TP. Hồ Chí Minh

Minh bạch và công khai thông tin là một công cụ không thể thiếu để các nhà đầu tư đánh giá khách quan và đầy đủ. Bên cạnh biện pháp tăng cường hiệu quả và hiệu lực của khuôn khổ pháp lý, cần phải nhấn mạnh đến vai trò của nhà đầu tư trên thị trường chứng khoán như một trong những yếu tố quan trọng, dựa trên quyền và lợi ích được tiếp cận thông tin để thúc đẩy minh bạch thông tin. Chính vì vậy, vừa qua Tổ chức Quốc tế các Ủy ban Chứng khoán đã tổ chức hội nghị với sự có mặt của đại diện các cơ quan quản lý, Sở giao dịch Chứng khoán, tổ chức quốc tế, hiệp hội nhà đầu tư và các bên liên quan khác với mục tiêu tăng cường đào tạo, nâng cao kiến thức tài chính và bảo vệ nhà đầu tư trên thị trường chứng khoán.

1. Các vấn đề liên quan đến đào tạo và cập nhật kiến thức tài chính cho nhà đầu tư

Minh bạch và công khai thông tin là sự hội tụ của các luồng thông tin và công bố thông tin đến các bên liên quan đúng thời điểm, giúp bảo vệ tối đa quyền và lợi ích hợp pháp của họ. Thông tin hữu ích có thể làm giảm đáng kể tổn hại đến tính thanh khoản, hiệu quả và khả năng phục hồi đảm bảo tính toàn vẹn của thị trường chứng khoán. Minh bạch thông tin xảy ra khi ngày càng có nhiều thông tin chất lượng tốt, dễ dàng tiếp cận qua các phương tiện truyền thông khác nhau, chẳng hạn như trang web, báo cáo hàng năm, báo chí... hỗ trợ đạt các mục tiêu chính sách vĩ mô và nâng cao hoạt động thanh tra giám sát thị trường...

Các định nghĩa khác nhau về đào tạo nhà đầu tư (Investor education), cập nhật kiến thức tài chính (Financial literacy) và các thuật ngữ tương tự, được coi là một tập hợp con của khái niệm kiến thức tài chính. Đào tạo nhà đầu tư đề cập đến việc học hỏi và nâng cao các kỹ năng và kiến thức của nhà đầu tư để đưa ra quyết định hoặc quản lý sản phẩm đầu tư hợp lý. Chương trình đào tạo nhà đầu tư rất quan trọng đối với cải thiện phúc lợi của người dân bằng cách góp phần vào các quyết định tiết kiệm và đầu tư tốt hơn, cũng như phúc lợi kinh tế bằng cách thúc đẩy hiệu quả trong ngành tài chính.

Đào tạo nhà đầu tư là một thành phần chính trong bảo vệ nhà đầu tư, ảnh hưởng trực tiếp đến hoạt động quảng bá về các sản phẩm hay quy trình mới, có thể đóng một vai trò quan trọng trong kế hoạch tài chính. Đào tạo nhà đầu tư cũng có thể cảnh báo về các vấn đề rủi ro tiềm ẩn, hoạt động gian lận có thể xảy ra. Một chương trình đào tạo nhà đầu tư mạnh có thể cung cấp cho các nhà đầu tư hiện tại hay các nhà đầu tư tiềm

năng các công cụ hữu ích để đánh giá các chuyên gia đầu tư cũng như chất lượng dịch vụ tài chính.

Cập nhật kiến thức tài chính được định nghĩa là sự kết hợp giữa nhận thức, kiến thức, kỹ năng, thái độ và hành vi cần thiết để đưa ra quyết định tài chính hợp lý và cuối cùng đạt được phúc lợi tài chính cá nhân (theo OCED/INFE Nguyên tắc cấp cao về chiến lược quốc gia trong đào tạo tài chính 2012). Việc ra quyết định tài chính là cốt lõi của giáo dục/phổ cập kiến thức tài chính, sẽ quyết định kết quả của bất kỳ quyết định nào. Nhà đầu tư được trang bị kiến thức tài chính tốt có thể dễ dàng tiếp cận và hiểu thông tin tài chính để đưa ra lựa chọn các sản phẩm tài chính đáp ứng nhu cầu cụ thể của họ mà vẫn có thể phòng vệ rủi ro và gian lận.

Hiện nay, nhu cầu cập nhật kiến thức và am hiểu về tài chính cho nhà đầu tư ngày càng trở nên cấp thiết. Khi thị trường tài chính liên tục phát triển và đổi mới, các sản phẩm đầu tư ngày càng phức tạp và dịch vụ tài chính ngày càng đa dạng. Nhà đầu tư cần phải hiểu rõ hơn về các khái niệm tài chính quan trọng, cần thiết để đánh giá các lựa chọn đầu tư tránh tổn thất lợi ích. Việc nhấn mạnh tầm quan trọng của trình độ nhà đầu tư và hiểu biết về tài chính là vô cùng quan trọng — vì trách nhiệm tiết kiệm và đầu tư bảo vệ thành quả của chính mình.

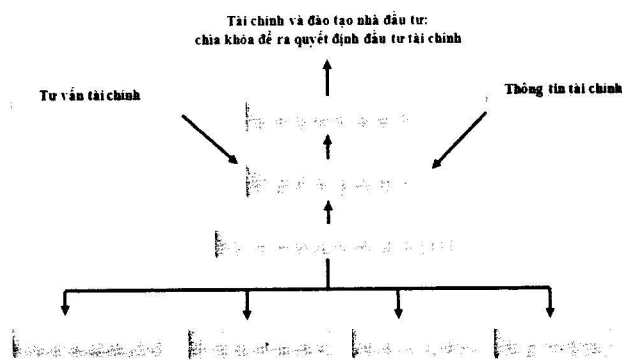
2. Vai trò của đào tạo nhà đầu tư và cập nhật kiến thức tài chính trong bảo vệ nhà đầu tư

Các mục tiêu đan xen của bảo vệ và thúc đẩy niềm tin của nhà đầu tư hướng tới minh bạch và đảm bảo tính toàn vẹn của thị trường chứng khoán. Đào tạo nhà đầu tư là một chiến lược quan trọng để tăng cường bảo vệ nhà đầu tư, thúc đẩy niềm tin và quyết định

tham gia của nhà đầu tư vào thị trường chứng khoán. Đào tạo nhà đầu tư giúp bổ sung hữu hiệu cho các công cụ truyền thống như quy định pháp lý, giám sát và cưỡng chế thực thi đảm bảo thị trường minh bạch và hiệu quả.

Ngay từ năm 2001, Tổ chức Quốc tế các Ủy ban Chứng khoán đã công bố một số báo cáo khảo sát các thành viên về các sáng kiến đào tạo nhà đầu tư và cập nhật kiến thức tài chính. Các báo cáo bao gồm các chủ đề như cách tiếp cận của các thành viên liên quan đến đào tạo nhà đầu tư, những thách thức mà các thành viên phải đối mặt và các tiêu chuẩn toàn cầu về đào tạo nhà đầu tư và cập nhật kiến thức tài chính, đặc biệt cho nhà đầu tư nhỏ lẻ. Hầu hết các Ủy ban Chứng khoán thành viên đều coi đào tạo nhà đầu tư là trong phạm vi của mình, vì các hoạt động đào tạo nhà đầu tư là một thành phần thiết yếu trong mục tiêu bảo vệ nhà đầu tư nói chung. Đảm bảo niềm tin, sự ổn định của thị trường và bảo vệ nhà đầu tư là mục tiêu chung của cơ quan quản lý chứng khoán và thị trường chứng khoán.

Hình 1. Các kênh tác động của đào tạo nhà đầu tư và cập nhật kiến thức tài chính đến đầu tư

Để bảo vệ và đảm bảo rằng các nhà đầu tư có tất cả thông tin cần thiết làm căn cứ để đưa ra quyết định về các khoản đầu tư của mình, cơ quan quản lý phải duy trì hoạt động giáo dục tuyên truyền phổ biến kiến thức tài chính đầy đủ. Do đó, hầu hết các cơ quan quản lý cho rằng mục tiêu bảo vệ nhà đầu tư chỉ có thể đạt được nếu các hoạt động giám sát đảm bảo tuân thủ các quy tắc ứng xử hiện hành được bổ sung các biện pháp đào tạo nhà đầu tư.

3. Lợi ích và hạn chế của đào tạo nhà đầu tư và cập nhật kiến thức tài chính

3.1. Lợi ích

Đào tạo nhà đầu tư và cập nhật kiến thức tài chính có tiềm năng giúp cải thiện kết quả tài chính cho các nhà đầu tư cá nhân nhiều hơn, lập kế hoạch hưu trí và tài chính tốt hơn, tự tin và tham gia cao hơn vào thị trường chứng khoán, tích lũy tài sản lớn hơn và nâng cao nhận thức về quyền và trách nhiệm của nhà đầu tư.

Lý tưởng nhất là đào tạo nhà đầu tư và cập nhật kiến thức tài chính bổ sung cho việc điều tiết, giám sát và quản lý thị trường chứng khoán, có thể giúp giải quyết bất kỳ sự sai lệch nào về lợi ích của các bên tham gia, đặc biệt trong môi trường thông tin bất cân xứng. Ví dụ, đào tạo nhà đầu tư có khả năng làm giảm xu hướng ra quyết định đầu tư nhằm, kém hiệu quả, hạn chế các bên trung gian tài chính, tư vấn thiếu khách quan. Ngoài ra, đào tạo nhà đầu tư cũng có thể giúp nhà đầu tư đánh giá tốt hơn về sự phù hợp sản phẩm và dịch vụ đầu tư, đồng thời giúp các nhà đầu tư phát hiện và nghi ngờ hoạt động gian lận và phân biệt giữa hoạt động được quy định và không được kiểm soát, tất cả đều có thể làm giảm tổn thất của nhà đầu tư.

3.2. Hạn chế

Đào tạo nhà đầu tư và cập nhật kiến thức tài chính không đảm bảo rằng các nhà đầu tư sẽ đưa ra các quyết định đầu tư tốt hơn hoặc tránh gian lận nhưng phần nào tác động đến thay đổi hành vi của nhà đầu tư. Nghiên cứu kinh tế học hành vi xác định một loạt các rào cản có thể ngăn các nhà đầu tư đưa ra quyết định tài chính tốt. Do đó, chương trình đào tạo nhà đầu tư và cập nhật kiến thức tài chính sẽ không loại bỏ hoàn toàn sự cần thiết phải can thiệp theo quy định để đạt được kết quả mong muốn cho các nhà đầu tư. Do đó, các chương trình đào tạo nhà đầu tư và cập nhật kiến thức tài chính có thể bổ sung cho các quy định thực thi các tiêu chuẩn thực hiện, yêu cầu các tổ chức tài chính cung cấp cho khách hàng thông tin phù hợp, tăng cường bảo vệ pháp lý cho nhà đầu tư hoặc yêu cầu cung cấp các giải pháp khác phục. Thách thức là xác định và sử dụng các phương pháp nào mang lại hiệu quả cải thiện các kỹ năng và kiến thức tài chính dẫn đến tăng niềm tin vào lĩnh vực tài chính và khả năng lớn hơn là các nhà đầu tư sẽ tham gia vào thị trường chứng khoán. Điều này có lợi cho việc tăng vốn nói chung và thúc đẩy hiệu quả thị trường lớn hơn.

Yếu tố căn bản để bảo vệ nhà đầu tư, đặc biệt là nhà đầu tư nhỏ lẻ, đó là tăng cường các chương trình đào tạo nhà đầu tư và cập nhật kiến thức tài chính, từ đó thúc đẩy thông tin minh bạch, công bằng, phù hợp và đảm bảo tính toàn vẹn thị trường.

4. Một vài khuyến nghị

Để dễ dàng nhận thấy, tại Việt Nam, đào tạo nhà đầu tư và cập nhật kiến thức tài chính chưa được quan tâm một cách đầy đủ, còn khá nhiều hạn chế. Cụ thể:

(i) Chương trình đào tạo chưa thật sự hiệu quả, chủ yếu quy mô nhỏ lẻ và hướng tới nhóm đối tượng nhất định chưa đủ để giải quyết sự thiếu hụt kiến thức trong dân chúng.

(ii) Một số chương trình được thiết kế nhằm phục vụ mục đích của tổ chức.

(iii) Thiếu tính liên tục.

(iv) Nội dung đào tạo chưa toàn diện.

(v) Kiến thức về đa dạng hóa rủi ro là rất thấp, mặc dù hiểu biết về rủi ro và đa dạng hóa rủi ro là quan trọng và ảnh hưởng đến các quyết định tài chính, chỉ có rất ít các cá nhân nắm bắt tốt về đa dạng hóa rủi ro.

(vi) Tiếp cận thông tin cộng đồng theo những cách đơn giản, thiếu kiến thức cơ bản về tài chính.

(vii) Truyền thông sử dụng kỹ thuật số, biệt ngữ hoặc khái niệm chuyên ngành sẽ không có khả năng tiếp cận đối tượng rộng.

Ngoài ra, có thể kết luận rằng đào tạo kiến thức tài chính tại Việt Nam hiện đang lệ thuộc vào sự phối hợp giữa các tổ chức tài chính và các tổ chức phi chính phủ, đồng thời người dân thiếu cơ hội đào tạo không chính thức thông qua quan sát những người xung quanh (WB-2015).

Tổ chức Quốc tế các Ủy ban Chứng khoán đã đưa ra các tiêu chí để đạt được mục tiêu cho nhà đầu tư, đó là: thứ nhất, hợp tác phát triển, thực hiện và thúc đẩy tuân thủ khuôn khổ pháp lý, các quy định giám sát và thực thi được quốc tế công nhận để bảo vệ các nhà đầu tư, duy trì thị trường công bằng, hiệu quả, minh bạch thông tin và hạn chế các rủi ro hệ thống; thứ hai, tăng cường bảo vệ và thúc đẩy niềm tin của nhà đầu tư vào tính toàn vẹn của thị trường chứng khoán, thông qua tăng cường trao đổi thông tin và hợp tác trong việc thực thi chống lại hành vi sai trái và giám sát các bên tham gia thị trường, đảm bảo tính toàn vẹn và bền vững; thứ ba, trao đổi thông tin ở cả cấp độ toàn cầu và khu vực về kinh nghiệm để hỗ trợ phát triển thị trường, nâng cấp cơ sở hạ tầng và thực hiện quy định phù hợp. Với mục tiêu chung là chuẩn bị kiến thức tài chính tốt hơn cho các nhà đầu tư để hướng tới môi trường đầu tư ngày càng phức tạp, trang bị những năng lực cốt lõi cho phép nhà đầu tư đưa ra quyết định đầu tư sáng suốt, hiệu quả trong đa dạng hóa đầu tư, giảm rủi ro.

Để đạt được mục tiêu, với tư cách là thành viên chính thức của Tổ chức Quốc tế các Ủy ban Chứng khoán, Việt Nam cần phải:

Tăng cường nhận thức về đào tạo nhà đầu tư, tránh tư duy suy đoán không phù hợp giữa những gì mọi người biết và những gì mọi người nghĩ rằng họ biết. Ở hầu hết các nước, nhà đầu tư tự cho mình điểm cao về kiến thức tài chính nhưng câu trả lời cho câu hỏi về kiến thức tài chính lại thể hiện mức độ thiếu kiến thức tài chính cơ bản. Sự thiếu tự nhận thức về tài chính có thể khiến các nhà đầu tư không tham gia các chương trình đào tạo hoặc không dựa vào tư vấn tài chính. Và quan trọng hơn nữa là không thể đưa ra các yêu cầu công bố thông tin phù hợp và hữu dụng để thực hiện quyết định đầu tư trên thị trường chứng khoán.

Nâng cao đạo đức hành nghề đối với khối tư vấn tài chính, vấn đề này rất quan trọng, đặc biệt đối với những nhà đầu tư thể hiện trình độ hiểu biết sơ sài để cung cấp kiến thức tài chính hướng dẫn ra quyết định cũng như giúp đỡ, tìm kiếm lời khuyên phù hợp.

Chương trình đào tạo đào tạo nhà đầu tư và cập nhật kiến thức tài chính cần hướng tới phổ cập các thông tin môi trường, xã hội và quản trị mà Tổ chức tài chính đã khuyến nghị về công bố thông tin minh bạch theo cách tiếp cận toàn diện giúp nhà đầu tư không chỉ hiểu biết được vị thế của doanh nghiệp mà còn xem xét trong tổng thể môi trường và xã hội.

Hiện nay, đào tạo kiến thức tài chính ở Việt Nam chỉ mới chú trọng đào tạo hàn lâm chủ yếu trong hệ thống giáo dục Đại học, không phù hợp và chưa đủ cho học tập liên tục nhằm nâng cao kiến thức tài chính cho mọi tầng lớp nhân dân. Bên cạnh việc cập nhật kiến thức tài chính thông qua sử dụng các phương tiện thông tin đại chúng quan trọng như truyền hình, báo ngành, trang thông tin điện tử,... mà mọi nhà đầu tư ở các vùng có thể tiếp cận, lựa chọn xây dựng các chương trình, kế hoạch tổng thể cho việc tổ chức đào tạo, phổ cập kiến thức nhà đầu tư, đặc biệt là cho nhà đầu tư nhỏ lẻ một cách trực tiếp và thường xuyên./.

Tài liệu tham khảo

Almenberg, Johann and Anna (2011). Gender, Financial Literacy and Stock Market Participation, Stockholm School of Economics Working Paper.

Atkinson, Adele and Flore —Anne Messy (2012). Assessing Financial Literacy in 12 countries. An OECD/INFE International Pilot Exercise. Journal of Pension Economics and Finance 10(4); 657-665.

IOSCO (2019), IOSCO World Investor Week gives impetus to investor education and protection.

IOSCO (2019), IOSCO publishes framework to help members enhance investor education initiatives.